

DOI <https://doi.org/10.51647/kelm.2021.1.2.39>**ALEKSANDER CYNKAŁOWSKI: CECHY KSZTAŁTOWANIA NAUKOWCA****Viktoriia Diachenko***aspirantka Katedry Historii Ukrainy i Archeologii
Wołyńskiego Uniwersytetu Narodowego imienia Łesi Ukrainki,
(Łuck, Ukraina)*

ORCID ID: 0000-0002-2013-890X

e-mail: dyachenko28011993@ukr.net

Adnotacja. W artykule wyświetlono proces kształtowania wybitnego badacza Wołynia, archeologa, etnografa Aleksandra Cynkałowskiego. Pomimo faktu, że uczonego po II wojnie światowej został oderwany od głównego obszaru swoich zainteresowań Wołynia, zajął poczesne miejsce w historiografii regionalnej. Metodologia badania opiera się na zastosowaniu podejścia historycznego, źródłoznawczego i zastosowaniu metody porównawczej, metody wewnętrznej i zewnętrznej krytyki źródła, metody biograficznej. Na podstawie retrospektywnej analizy bazy źródłowej okazało się, że głównymi czynnikami kształtowania Aleksandra Cynkałowskiego były wychowanie rodzinne, przykład dziadka Pawła Nieteckiego; studia na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Warszawskiego; współpraca na poziomie zawodowym i osobistym z wybitnymi postaciami ukraińskiej i polskiej nauki i kultury, ponieważ po uzyskaniu tytułu magistra Aleksander Cynkałowski został członkiem Polskiego Towarzystwa Archeologicznego i Towarzystwa Naukowego im. Szewczenki we Lwowie. Znaczenie mają również procesy społeczno-polityczne i kulturalno-edukacyjne badanego okresu, ponieważ jego kształtowanie jako jednostki przypadło na I wojnę światową i lata rewolucji wolnościowej 1917-1921. Pojawienie się naukowca takiego jak Aleksander Cynkałowski nie było przypadkowe. Stał się jasnym przedstawicielem swego rodzaju i epoki, stał się godnym reprezentantem swojego narodu. Stworzenie intelektualnej biografii badacza Wołynia do dziś pozostaje aktualne.

Słowa kluczowe: Aleksander Cynkałowski, wołyńoznawstwo, archeologia, prosopografia, biografistyka.

ALEXANDER TSINKALOVSKY: FEATURES OF FORMATION OF THE SCIENTIST**Victoria Dyachenko***graduate student of the Department of History of Ukraine and Archeology
Lesya Ukrainka Volyn National University,
(Lutsk, Ukraine)*

ORCID ID: 0000-0002-2013-890X

e-mail: dyachenko28011993@ukr.net

Abstract. The article covers the process of formation of a prominent Volyn scholar, archaeologist, ethnographer Oleksandr Tsynkalovsky. Despite the fact that the scientist after the Second World War was detached from the main area of his interests in Volhynia, he took a prominent place in regional historiography. The research methodology is based on the application of historical, source studies approaches and the use of comparative-historical method, the method of internal and external criticism of the source, the biographical method. Based on a retrospective analysis of the source base, it was found that the main factors in the formation of Alexander Tsynkalovsky were family upbringing, the example of his grandfather Pavel Nitetsky; studies at the Faculty of Theology, University of Warsaw; cooperation on a professional and personal level with prominent figures of Ukrainian and Polish science and culture, because after receiving his master's degree Oleksandr Tsynkalovsky became a member of the Polish Archaeological Society and the Shevchenko Scientific Society in Lviv. The socio-political and cultural-educational processes of the period under study were equally important, as his formation as a person fell on the First World War and the years of national liberation struggles 1917-1921. The appearance of such a scientist as Alexander Tsynkalovsky was not accidental. He became a bright representative of his family and era, became a worthy representative of his nation. The creation of an intellectual biography of a Volyn scholar still remains relevant.

Key words: Oleksandr Tsynkalovsky, Volyn studies, archeology, prosopography, biography.

ОЛЕКСАНДР ЦИНКАЛОВСЬКИЙ: ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ВЧЕНОГО**Вікторія Дяченко***аспірантка кафедри історії України та археології
Волинського національного університету імені Лесі Українки,
(Луцьк, Україна)*

ORCID ID: 0000-0002-2013-890X

e-mail: dyachenko28011993@ukr.net

Анотація. У статті висвітлено процес формування визначного волинезнавця, археолога, етнографа Олександра Цинкаловського. Попри те, що вчений після Другої світової війни був відірваний від основного терену своїх зацікавлень Волині він зайняв чільне місце в регіональній історіографії. Metodologia дослідження ґрунтується

на застосуванні історичного, джерелознавчого підходів та використанні порівняльно-історичного методу, методу внутрішньої та зовнішньої критики джерела, біографічного методу. На основі ретроспективного аналізу джерельної бази з'ясовано, що основними чинниками формування Олександра Цинкаловського стали сімейне виховання, приклад дідуся Павла Нітецького; навчання на богословському факультеті Варшавського університету; співпраця на професійному та особистому рівні з видатними діячами української та польської науки й культури, адже після отримання ступеня магістра Олександр Цинкаловський став членом Польського археологічного товариства й Наукового товариства імені Шевченка у Львові. Вагоме значення рівно ж малі суспільно-політичні й культурно-освітні процеси досліджуваного періоду, адже його становлення як особистості припало на Першу світову та роки національно-визвольних змагань 1917-1921. Поява такого вченого, як Олександр Цинкаловський, була не випадковою. Він став яскравим представником свого роду та епохи, став гідним репрезентантом своєї нації. Створення ж інтелектуальної біографії волинезнавця донині залишається актуальним.

Ключові слова: Олександр Цинкаловський, волинезнавство, археологія, просопографія, біографістика

Постановка проблеми. Звернення до просопографії у сучасній гуманітаристиці слід уважати одним із важливих елементів гуманізації інтелектуального простору. Суть її полягає у багатовекторному вивченні особистості (або певної групи людей) із застосуванням найрізноманітніших методів джерелознавства, психолографії, генеалогії та ін. для виявлення і відтворення усіх її якостей і характеристик. З іншого боку, як зауважує у світовій історичній науці спостерігаємо тенденцію до перенесення дослідницького інтересу на людину «за межами кола перших осіб історичної драми», себто на постаті «другого плану» чи «другого ряду» (Юсов 2011, 15).

Особистість Олександра Цинкаловського у цьому контексті дозволяє поєднати ці актуальні та важливі напрями: подивитися на історію крізь призму мікроісторії (на прикладі Волині) та біографістики. Адже він є беззаперечним авторитетом у волинезнавчих дослідженнях і його вплив на наступні покоління вчених є очевидним.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. В українській історичній науці нині ми маємо цікаві приклади відтворення просопографічних портретів і цілих родин інтелектуалів (Аркасів (Березовська 2003), Старицьких (Гураль 2014), Січинських – Чехівських – Січинських – Шандорів (Трембіцький 2019) та ін.), і окремих постатей митців на вчених (Аркадія Жуковського (Корнійчук 2012), Леоніда Маслова (Ємчук, 2008), Олексі Новицького (Бонь 2004), Івана Старчука (Гринюк 2016), Федора Стравінського (Співаченко 2018) та ін.). Чимало дослідників зверталось й до біографії та наукового доробку видатного волинезнавця Олександра Цинкаловського. Серед інших назвемо О. Бобака (Бобак 2008), О. Ковальського (Ковальський 1998), Б. Яновича (Янович 2015) та ін. Однак, окреслену тему лише побіжно розглядають вчені, а спеціального дослідження (як цілісного дослідження постаті вченого-енциклопедиста) донині немає.

Метою цієї статті є з'ясувати чинники та виявити особистості, які вплинули на формування Олександра Цинкаловського як науковця та громадянина.

Виклад основного матеріалу. Будь-яка людина живе у певному часі та просторі й є невід'ємною частиною соціуму у якому вона функціонує. Вочевидь, у історіографічних студіях складно досягнути до кінця етнопсихологію людини, мотиви конкретних дій. Однак треба до цього прагнути, щоб краще реконструювати складні етносоціокультурні трансформації доби, і, що найголовніше, винести уроки для гармонійної розбудови майбутнього.

Провадити розмову про особу Цинкаловського потрібно з родини. Прабабуся Олександра Миколайовича – баронесса фон Вольф (німкеня) – дитяча письменниця, котра друкувала свої твори у видавництві Ситіна. Дід – Микола Цинкаловський – походив зі знатної шляхетського офіцерського роду; жив та працював у Києві, був освітянином, викладав словесність у тамтешній гімназії. Бабця – сестра милосердя, учасниця російсько-турецької війни, загинула на Балканах. Дід Олександра по материній лінії – Павло Герасимович Нітецький – був доволі відомим краєзнавцем, збирачем старожитностей; за участь у повстанні 1863 р. був позбавлений дворянства і, відповідно, маєтку під Луцьком. Павло Нітецький користувався великою пошаною у володимирчан, адже і після позбавлення титулу вони називали його шанобливо “пан Нітецький”. Після життєвих перипетій він повністю віддався пошуку старожитностей та антикваріату Волині. Саме він відповідає психологічному поняттю “особливий чоловік” – людина, яка сприяє становленню юнака. Практично всі біографи одноставно відзначають його великий вплив на подальше захоплення внука старожитностями та старовиною. Зрештою, сам майбутній волинезнавець згадував: «З юних літ мою увагу привертала катедральна церква, збудована 1160 р. кн. волинським Мстиславом. Я цілими днями бавився на просторому катедральному подвір'ю під густими величезними деревами, від яких враження залишилися назавжди. Ми часто ходили з моїм дідом по місті, який нам оповідав багато про пам'яткові місця» (Охріменко 2007).

Батько Олександра – Микола Миколайович – був чиновником досить високого рангу, призначений заступником керуючого акцизним управлінням Волинської губернії. Таким чином, згідно службових обов'язків, він опинився у Володимирі, де познайомився із Христіною Павлівною Нітецькою, а згодом і одружився з нею. Вінчання відбулося у Василівській церкві Володимира; Жаданівські та Нітецькі благословили молодят. У Володимирі у невеликому затишному будиночку, що знаходився по вулиці Островецькій, народилося троє синів Цинкаловських: 5 липня 1896 р. – Микола, 9 січня 1898 р. – Олександр, 16 листопада 1899 р. – Володимир. Усі вони були хрещені у Василівській церкві Володимира. Подружжя Цинкаловських жило у злагоді, мирі, любові та взаємоповазі, а в особі тестя – Павла Нітецького – Микола Миколайович мав батька та порадирика (Бобак 2007).

Як згадує сам вчений перші інтелектуальні враження поза родиною пов'язані з особою І. Янавського – вчителя у Ковельській гімназії, де він навчався. «Ця людина була першою в моєму житті, що зробила на мене глибоке враження доброго вчителя, а передовсім виховника. Він запізнав своїх учнів з українською мовою, піснями та народними прислів'ями» (Охріменко 2007, 16). Симпатії підкріплювало ще й приятелювання з його сином Ярком. Великий слід у замилюванні до минувшини залишив у Цинкаловського вчитель О. Щуровський, який залучав своїх гімназистів до вивчення звичаїв, культури і побуту місцевого населення Ковельщини.

Прикметно, що перебування на російських землях та час навчання у Казанському університеті утвердило у майбутнього вченого українському самосвідомість: «У Казані я відразу здобув приятелів, і серед них моїм щирим колегою став онук російського композитора Римського-Корсакова. Але помімо того я постійно почувався дуже чужо: чуже середовище, відмінні красвиди і звичаї» (Петруніна 2008, 28).

У 1925 р. Олександр Цинкаловський стає студентом богословського факультету Варшавського університету. Згідно з «Плянм лекцій в зимовому й весняному триместрах 1925 р.» студентам православного богословського відділу читали старослов'янську граматику (проф. С. Смоленський), історію польської літератури XVII ст. (проф. Б. Губринович), еллінізм та юдаїку (проф. А. Зелінський), грецьку історичну граматику (проф. А. Крокевич), релігійні відносини у новій Польщі (проф. В. Смоленський), пастирське богослов'я (митрополит Діонісій). Дещо пізніше план змінили і до навчального плану ввели Святе Письмо, догматичне богослов'я. Загальну історію церкви, церковну археологію і мистецтво, моральне богослов'я, гомілетуку та ін. В університеті О. Цинкаловський спеціалізувався на церковній історії, християнській археології і мистецтві. Уже його магістерська праця «Сліди раннього християнства на Волині – до князя Володимира Великого» присвячена історії рідного краю. Лекції читали польські викладачі та професори. Але вже 1926 р. у стінах Варшавського університету з'являється Іван Огієнко – колишній ректор Кам'янець-Подільського університету, який очолив кафедру старослов'янської мови і палеографії. 1928 р. на кафедру історії православних слов'янських церков запросили О. Г. Лотоцького.

Хоча це й потребує додаткових досліджень, але з певністю можна твердити, що серед друзів та знайомих Олександра Цинкаловського у той час було чимало емігрантів (можливо, й навіть військових), які мешкали у Варшаві та передмістях. Опосередкованим підтвердженням цієї тези може бути той факт, що й сам знайомий волинезнавець свого часу був офіцером військ УНР і служив у культурологічному відділі українського війська. Прикметною у цьому контексті є й фраза у одному з листів 1927 р.: «... Я особисто лишаюся у Варшаві і буду продовжувати боротьбу» (Пісоцький 1998, 55). Її зміст можна витлумачити як те що Олександр Миколайович під впливом українців, які проживали у столиці Другої Речіпосполитої, вирішив зайнятися політичною діяльністю напередодні виборів 1928 р. до польського парламенту (Сейму та Сенату). Вочевидь, приписувати йому «активну політичну боротьбу, як свідомому українцеві» не варто, але це та сторінка, яка потребує ще свого дослідження.

Курсом пізніше навчався там і його земляк з Володимирщини Гаврило Штурук, родом із села Лежниця. Вони вже були знайомі, адже одночасно навчалися і в Ковельській чоловічій гімназії за державний кошт (Олександр Цинкаловський – як син титулярного радника Волинського акцизного управління, а Гаврило – завдяки своїм феноменальним здібностям). За розповідями Гаврила Володимировича шлях до вищого навчального закладу для українців за часів Другої Речі Посполитої зазвичай пролягав через зраду батьківської віри. Винятком був факультет православної теології (богослов'я) при Варшавському університеті. Саме цим, ймовірно, слід пояснити вибір місця навчання майбутнім вченим.

Загалом, у той час у навчальних закладах Польщі навчалось понад дві тисячі українців, які створили дві самоврядні легальні організації і членом однієї з яких – Української студентської громади – був Олександр Цинкаловський. Ось таким було інтелектуальне середовище, в яке поринув володимирський студент.

Якщо ходять про українських громадських діячів, то є підстави твердити, що Олександр Миколайович був знайомий з Максимом Рильським, і митрополитом Андреем Шептицьким, який допомагав студентам, котрі поповнювали архів церкви. Знаємо, що вчений передавав вітання зі святами на адресу Екселенції. Вочевидь, точкою дотику стали колекціонерсько-мистецькі зацікавлення митрополита. Тут важливо нагадати позицію і розуміння очільника греко-католицької церкви важливості збірок старожитностей: «... Не хочемо бути сторожами гробів, хочемо бути радше свідками відродження. Збірки Музею передаємо українському народові не тільки як документи і свідки слави наших батьків, ми передаємо їх тим, що над культурою українського народу працюють, як живу основу майбутньої – дасть Бог – спільної праці нашого духовенства й інтелігенції, майбутніх поколінь нашого народу». І далі варто навести слова владика, які є визначальними і для Олександра Цинкаловського: «Для мене довго-довго було своєрідною загадкою, як це можливо, щоб упродовж століть український нарід, цей убогий сільський люд, заражений на безнастанні напади турків чи татар, на фізичне і моральне нищення чужих вірою й мовою окупантів, заражений на страшні наслідки частих воєн, без корми і вітрил, зміг зберегти свою, йому притаманну духовність, виявом якої є український іконопис, українське мистецтво, своїх митців – артистів, свої цілі школи іконописців, про які Європа нічого не знала і про які досі не знає і ще довго не хотітиме знати, хоч буде примушена обставинами пізнати Україну» (Каууба 2011, 101).

Будучи студентом університету він стає співробітником Державного археологічного музею у Варшаві, куди був рекомендований провідним польським археологом Володимиром Антоневичем. Власне цей вчений відіграв дуже важливу роль у становленні Олександра Цинкаловського. Вихідець з західноукраїнських

земель (народився 17 липня 1893 р. у невеликому повітовому Самборі у Східній Галичині) він допоміг волинському досліднику і у визначенні напрямку подальших наукових пошуків – зацікавленень праісторією та картографією. Адже саме Володимира Антоневича вважають одним із творців новочасної польської археології. Але варто звернути увагу й на ще одну обставину. Володимир Антоневич від початку не був класичним археологом-польовиком (і ніколи ним не став), був натомість туристом, народознавцем і красзнавцем, наповненим враженнями, мандруючи цілою Східною Галичиною. І тому його перші статті стосувалися писанок і польських колядок, дерев'яних церков, Оскара Кольберга і шанування пам'яток минулого, а 1914 р. у рамках „Przewodnika po Galicji” М. Орловича підготував самостійний опис Кракова. Вочевидь, у цих ранніх працях не було ані слова про археологію.

Набагато краще виглядають предмети, що «обудовували» праісторію. З одного боку тут з'являється постать досвідченого у т. ч. в Африці Я. Чекановського, який компетентно впроваджує В. Антоневича у таємниці фізичної антропології і етнології (польські переклади творів Е. Тайлора й Л. Моргана, відомі вже відповідно 40 і 25 років, мусить знати й молодий В. Антоневич). З іншого – проєкт «Міжнародного археологічного атласу», який так і не був зреалізований, але який примусив звернути увагу на географію та картографію. Крім того Володимир Антоневич непогано орієнтувався у класичному мистецтві та архітектурі, історії мистецтва та ін.

Можливо саме спілкування з такими вченими-універсалами, які не бажали обмежувати коло своїх зацікавленень, а вивчали значно ширше, сформувало позицію самого Олександра Цинкаловського, яку він чітко окреслить у кредо: «Я вивчав усе, що можна було знайти на землі волинян, знайти серед них і про них...».

Ще одним вченим, який був прихильником археологічного дослідження волинської землі і який мав впливи на інтелектуальні середовища міжвоєнної Волині був Тадеуш Сулімірський (1898–1983). Ровесник О. Цинкаловського, вихідець з західних земель України добре міг його розуміти. Саме він на запрошення Волинського товариства приятелів науки у 1937–1938 рр. проводив разом зі студентами Ягеллонського (Краківського) університету археологічні дослідження Волині (переважно луцький і кременецький повіти). Під час своїх візитів на Волинь Т. Сулімірський крім того, що проводив польові дослідження, також читав лекції для інтелігенції та чиновників (*Gaczoł 2009, 136*).

Погляди Тадеуша Сулімірського на перебіг культурних процесів в епоху бронзи і раннього заліза на Волині й сусідніх територіях можна звести до наступного: у середній і пізній періоди епохи бронзи спостерігаємо сильний зв'язок Поділля і частини Галичини (Малопольщі) з фракійським культурним колом, з яким зв'язана також давніша комарівська культура: з північного сходу межують кімерійці, які заселяли північне Поділля і південну Волинь аж до верхів їх Бугу; культурні зміни викликала експансія лужицької культури, яка розглядається як багатовекторна (лужицькі елементи Т. Сулімірський виділив далеко на сході, над середнім Дніпром) з ареалу центральнопольської групи – в результаті дає ульвівську і грубешівську групи (вперше виділені), з ареалу краківської групи, що спричинило занепад центрально-малопольської фракійської групи і генезу тарнобжезької групи, а пізніше і до її цілковитого зникнення, з ареалу бранденбурзько-великопольської групи, що експансіювала на території кімерійців і брала участь в генезі висоцької культури («низка даних вказує, що аналогічні до неї культурні групи поставали почергово і далі на сході, сягаючи аж за Дніпро»); наступну зміну спричинила скіфська експансія, яка на Поділлі представлена західно-подільською групою, а на Волині – волинською групою (при цьому не змінюється висоцька культура, яка становила істотний бар'єр для скіфів, запозичуючи поодинокі скіфські зразки); чужим елементом на вказаній території є поморська культура, яка проникає сюди двома хвилями експансії – перша, зі скриньковими похованнями, датована HaD, охоплює терени на схід від Бугу, натомість друга, що припадає на латенський період і представлена підкльошовими похованнями, проникає лише на терени на захід від цієї ріки; кінець бронзово-ранньозалізного віку визначає лише поява пшеворської культури (*Чонек 2006, 100–101*).

Загалом, особливе розуміння праісторичних процесів згідно з принципами етнічної школи ставить цього дослідника у ряд засновників польської протоісторичної археології. У роботах О. Цинкаловського можна простежити подальше продовження історико-географічних студій Тадеуша Сулімірського, зрозуміти вплив природи волинського краю та його праісторію.

Коли характеризувати середовище спілкування волинезнавця, то не можна оминати його активні контакти із львівськими інтелектуалами. Вагоме місце серед інших займала постать Івана Шендрика з яким Олександра Цинкаловського пов'язала робочі та приятельські відносини. Іван Шендрик (1879-?), народився у с. Ярові на Київщині, закінчив Київську гімназію, 1900-1903 рр. навчався на медичному факультеті Київського університету. 1903 р. примусово мобілізований до війська, до 1906 р. студював математику в університеті. Цього ж року був заарештований і ув'язнений у Лук'янівській в'язниці (м. Київ). У 1911 р. закінчив Київський університет (відділ історії і філології). З утворенням Української Народної Республіки, вступив на військову службу й викладав українознавство у військових школах. У 1921-1923 рр. керував видавництвом Українського генерального штабу на еміграції у Польщі. Був Уповноваженим представником центрального правління Всеукраїнської спілки військових інвалідів УНР (1922 р.). Згодом, до 1939 р. жив і працював у Львові як професор гімназії і архівар, був членом НТШ, заступником голови бібліологічної секції НТШ, членом редколегії УЗЕ. Дату смерті Івана Шендрика не встановлено, ймовірно після 1941 р. Листування з Іваном Шендриком доволі повно відтворює участь Олександра Цинкаловського у формуванні Архіву історії унії (про що, зрештою уже писала Н. Шестакова). Епістолярій представляє пошук та придбання документів

й пам'яток старовини, у якому приймали участь також магістр права Борис Ольхівський, магістри Андрій Дзедзик та Григорій Дворянин та ін. Так чи інак можемо твердити, що цим спілкуванням Олександр Цинкаловський дорожив і болісно реагував на непорозуміння, які між ними іноді траплялися. Опосередкованим підтвердженням цього може бути запрошення Івана Шендрика на своє весілля з Регіною.

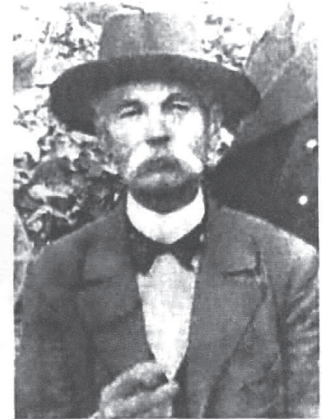
Очевидно, що це далеко не всі тогочасні дослідники праісторії з якими довелося зустрітися на життєвому шляху Олександру Цинкаловського і які вплинули на його позицію як людини та вченого. Адже він, як вчений, підтримував зв'язки з дослідниками всього світу. Ось до прикладу один із спогадів дружини Регіни Цинкаловської: «... Приїжджала до нас дуже симпатична археолог Лариса Крушельницька зі Львова – це дуже цікава жінка у всіх відношеннях. Олек, відчував в її товаристві дуже добре. Вона робила розкопки по тій же Волині». Частими гостями в сім'ї Цинкаловських були російський вчений Борис Рібаков, професор Лонгин, дослідник запорозького козацтва Голобуцький.

Висновок. Підсумовуючи варто наголосити на тому, що на вибір життєвого шляху великий вплив мав дід хлопчика Павло Нітецький, його бабуся, учитель Щуровський, власні зацікавлення малого Сашка; любов до отчого краю прищеплюється з дитинства, саме так виростають справжні патріоти рідного краю; неможливо зламати національний дух, викреслити з пам'яті спогади про рідний край, навіть перебуваючи далеко за його межами; знання – це сила, і лише людина з реалістичним баченням може визнати це і критично осмислити; ніщо не могло стати на заваді археолога – ні кордони, ні матеріальне становище.

Отож, як бачимо, поява такого вченого, як Олександр Цинкаловський, була не випадковою. Він став яскравим представником свого роду та епохи, став гідним репрезентантом своєї нації.

Рис. 1. Олександр Цинкаловський

Дід Павло і бабуся Марія (1910 р.)

Документ Павла Герасимовича, який вказує про переведення з дворянського стану в міщанський.

Микола – дядько Олександра

Рис. 2. Світлини родини Нітецьких

Список використаних джерел

1. Березовська Т. В. 2003. Рід Аркасів: просопографічний портрет на історичному тлі доби: автореф. дис... канд. іст. наук. Одеса: Одеський національний університет ім. І. І. Мечнікова.
2. Бобак О. М. 2008. Час відкриває істину. Родовід Олександра Цинкаловського – патріарха волинського краєзнавства: художн.-біогр. оповідь. Луцьк : Волинська обласна друкарня, 112 с.
3. Бонь О. І. 2004. Академік Олекса Петрович Новицький: наукова та громадська діяльність. Київ: Рідний край, 219 с.
4. Гринюк Б. М. 2016. Науково-педагогічна та мистецтвознавча діяльність Івана Старчука (1894-1950 рр.): автореф. дис... канд. іст. наук. Тернопіль: Тернопільський національний педагогічний університет ім. Володимира Гнатюка.
5. Гураль О. В. 2014. Джерелознавча база просопографічного портрета родини Старицьких (40-і рр. XIX – поч. XX ст.): автореф. дис... канд. іст. наук. Київ: НАНУ Інститут археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського.
6. Ємчук О. 2008. С. І. Маслов: формування особистості вченого. *Волинські історичні записки*. Вип. 1. С. 219-225.
7. Кашуба М. 2011. Історія української культури. Львів: ЛНУ імені Івана Франка.
8. Ковальський М. 1998. Роль Олександра Цинкаловського в українській історіографії і волиніані. *Минуле і сучасне Волині: Олександр Цинкаловський і край*. Матеріали ІХ наук. іст.-краєзн. міжн. конф. (20-23 січня 1998 р.). Луцьк: Надстир'я. С. 46-47
9. Корнійчук Л. 2012. Громадсько-політична та наукова діяльність Аркадія Жуковського: автореф. дис... канд. іст. наук. Острого: Національний університет "Омгрозька академія".
10. Охріменко Г., Склярєнко Н., Каліщук О. та ін. (2007). Олександр Цинкаловський та праісторія Волині. Луцьк: Волинська обласна друкарня.
11. Петруніна О. 2008. Олександр Цинкаловський і Волинь. *Минуле і сучасне Волині та Полісся: Олександр Цинкаловський і край*. Матеріали ХХVІ Міжнар. наук. іст.-краєзн. конф., присвяч. 1020-й річниці від першої писемної згадки про Володимир та 110-ї річниці від дня народження О. Цинкаловського (22 лютого 2008 р.). Луцьк. С. 27-30.
12. Пісоцький А. 1998. Епістолярна спадщина О. Цинкаловського. *Минуле і сучасне Волині: Олександр Цинкаловський і край*. Матеріали ІХ наук. іст.-краєзн. міжн. конф. (20-23 січня 1998 р.). Луцьк: Надстир'я. С. 55-58.
13. Співаченко О. С. 2018. Просопографічний портрет Ф. І. Стравінського в українському ракурсі (досвід реконструкції). *Актуальні проблеми історії, теорії та практики художньої культури*. Вип. ХХХ. С. 424-433.
14. Трембіцький А. М. 2019. Просвітницька, педагогічна та громадська діяльність родини Січінських – Чехівських – Січінських – Шандорів (кінець XIX ст. – 2000-і рр.): автореф. дис... доктора іст. наук. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет ім. Івана Огієнка.
15. Чопек С. 2006. Тадеуш Сулімирський та його внесок у дослідження епохи бронзи і раннього заліза Поділля і Волині. *Археологічні дослідження Львівського університету*. Вип. 9. С. 97–105.
16. Юсов С. 2011. Історик Володимир Голобуцький (1903 – 1993): життя, наукова і педагогічна діяльність. Київ: НАН України Інститут історії України, 336 с.
17. Янович Б. 2015. Олександр Цинкаловський – історик, археолог, краєзнавець. *Гардаріка: матеріали Всеукр. конкурсу наук.-популяр. статей / редкол. : І. В. Постольник та ін. Харків : Право, С. 239 – 249.*
18. Gaczol A. 2009. Związki Krakowa i Łucka na przestrzeni wieków XIX i XX (przyczynek do dziejów służby ochrony zabytków w Polsce w okresie międzywojennym w Polsce w okresie międzywojennym). *Wiadomości Conserwatorskie*. Nr 25. S. 122-136.

References

19. Berezovska T. V. 2003. Rid Arkasiv: prosopografichniy portret na istorychnomu tli doby [Arkasy family: prosopographic portrait on the historical background of the day]: avtoref. dys... kand. ist. nauk. Odesa: Odeskyi natsionalnyi universytet im. I. I. Mechnikova.
20. Bobak O. M. 2008. Chas vidkryvaie istyny. Rodovid Oleksandra Tsynkalovskoho – patriarkha volynskoho kraieznavstva: khudozhn.-biohr. opovid. [Time reveals the truth. Pedigree of Alexander Tsynkalovsky - Patriarch of Volyn local lore: artistic and biographical story] Lutsk : Volynska oblasna drukarnia, 112 s.
21. Bon' O. I. 2004. Akademik Oleksa Petrovych Novytskyi: naukova ta hromadska diialnist. [Academician Oleksa Petrovych Novytskyi: scientific and public activity] Kyiv: Ridnyi kraj, 219 s.
22. Hryniuk B. M. 2016. Naukovo-pedahohichna ta mystetstvoznavcha diialnist Ivana Starchuka (1894-1950 rr.) [Scientific-pedagogical and art-scientific activity of Ivan Starchuk (1894-1950)]: avtoref. dys... kand. ist. nauk. Ternopil: Ternopilskyi natsionalnyi pedahohichnyi universytet im. Volodymyra Hnatiuka.
23. Hural O. V. 2014. Dzhereloznavcha baza prosopografichnoho portreta rodyny Starytskykh (40-i rr. KhIKh – poch. KhKh st.) [Source study base of the prosopographic portrait of the Starytsky family (1840s - early 20th centuries)]: avtoref. dys... kand. ist. nauk. Kyiv: NANU Instytut arkheohrafiia ta dzhereloznavstva im. M. S. Hrushevskoho.
24. Iemchuk O. 2008. S. I. Maslov: formuvannia osobystosti vchenoho. [S.I Maslov: the formation of the personality of the scientist] *Volynski istorychni zapysky*. Vyp. 1. S. 219-225.
25. Kashuba M. 2011. Istoriia ukrainskoi kultury. [History of Ukrainian Culture] Lviv: LNU imeni Ivana Franka.
26. Kovalskyi M. 1998. Rol Oleksandra Tsynkalovskoho v ukrainskii istoriohrafiia i volyniani. [The role of Alexander Tsynkalovsky in Ukrainian historiography and Volhynia] *Mynule i suchasne Volyni: Oleksandr Tsynkalovskiyi i kraj*. Materialy IKh nauk. ist.-kraiezn. mizhn. konf. (20-23 sichnia 1998 r.). Lutsk: Nadstyria. S. 46-47
27. Korniiichuk L. 2012. Hromadsko-politychna ta naukova diialnist Arkadiia Zhukovskoho [Socio-political and scientific activity of Arkady Zhukovsky]: avtoref. dys... kand. ist. nauk. Ostroh: Natsionalnyi universytet "Omgrozka akademiia".
28. Okhrimenko H., Skliarenko N., Kalishchuk O. ta in. (2007). Oleksandr Tsynkalovskiyi ta praistoriia Volyni. [Alexander Tsynkalovsky and the prehistory of Volyn] Lutsk: Volynska oblasna drukarnia.

29. Petrunina O. 2008. Oleksandr Tsynkalovskiy i Volyn. [Aleksander Tsynkalovski and Volhynia] *Mynule i suchasne Volyni ta Polissia: Oleksandr Tsynkalovskiy i krai*. Materialy XXVI Mizhnar. nauk. ist.-kraiezn. konf., prysviach. 1020-y richnytsi vid pershoi pysemnoi zghadky pro Volodymyr ta 110-yi richnytsi vid dnia narodzhennia O. Tsynkalovskoho (22 liutoho 2008 r.). Lutsk. S. 27-30.
30. Pisotskyj A. 1998. Epistoliarna spadshchyna O. Tsynkalovskoho. [Epistolary legacy of O. Tsynkalovsky] *Mynule i suchasne Volyni: Oleksandr Tsynkalovskiy i krai*. Materialy IKh nauk. ist.-kraiezn. mizhn. konf. (20-23 sichnia 1998 r.). Lutsk: Nadstyria. S. 55-58.
31. Spivachenko O. S. 2018. Prosopohrafichniy portret F. I. Stravinskoho v ukrainskomu rakursi (dosvid rekonstruktsii). [Prosopographic portrait of FI Stravinsky in the Ukrainian perspective (reconstruction experience)] *Aktualni problemy istorii, teorii ta praktyky khudozhnoi kultury*. Vyp. XXX. S. 424-433.
32. Trembitskyi A. M. 2019. Prosvitnytska, pedahohichna ta hromadska diialnist rodyny Sitsynskykh – Chekhivskykh – Sichynskykh – Shandoriv (kinets KhIKh st. – 2000-i rr.) [Educational, pedagogical and public activity of the Sitsynsky - Chekhivsky - Sichynsky - Shandor family (end of the XIX century - 2000s): avtoref. dys... doktora ist. nauk. Kamianets-Podilskyi: Kamianets-Podilskyi natsionalnyi universytet im. Ivana Ohienka.
33. Chopek S. 2006. Tadeush Sulimirskiy ta yoho vnesok u doslidzhennia epokhy bronzy i rannoho zaliza Podillia i Volyni. [Tadeusz Sulimirski and his contribution to the study of the Bronze and Early Iron Ages of Podillya and Volhynia] *Arkheolohichni doslidzhennia Lvivskoho universytetu*. Vyp. 9. S. 97–105.
34. Iusov S. 2011. Istoryk Volodymyr Holobutskiy (1903 – 1993): zhyttia, naukova i pedahohichna diialnist. [Historian Volodymyr Holobutsky (1903 - 1993): life, scientific and pedagogical activity] Kyiv: NAN Ukrainy Instytut istorii Ukrainy, 336 s.
35. Ianovych B. 2015. Oleksandr Tsynkalovskiy – istoryk, arkheoloh, kraieznavec. [Alexander Tsynkalovsky - historian, archaeologist, local historian] *Hardarika: materialy Vseukr. konkursu nauk.-populiar. statei / redkol. : I. V. Postolnyk ta in.* Kharkiv : Pravo, S. 239 – 249.
36. Gaczol A. 2009. Związki Krakowa i Łucka na przestrzeni wieków XIX i XX (przyczynek do dziejów służby ochrony zabytków w Polsce w okresie międzywojennym w Polsce w okresie międzywojennym). *Wiadomości Conserwatorskie*. Nr 25. S. 122-136.